

по збиранню інформації, яка в більшості випадків відсутня в необхідній формі.

Висновки

Детальне вивчення методів портфельного і однопродуктового аналізу асортименту підприємства дало можливість визначити найефективніші методи портфельного аналізу залежно від пріоритетів компанії, динаміки ринку, стану конкуренції і етапу життєвого циклу, на якому перебуває товар. Портфельний аналіз допомагає виявити і оцінити доходність і перспективність розвитку окремих бізнес-одиниць; призначення портфельного аналізу полягає в узгодженні стратегій господарських підрозділів підприємства, розподілі ресурсів між бізнес-одиницями, встановленні портфельного балансу; більшість моделей орієнтовані на застосування на корпоративному рівні, а самі стратегічні рекомендації зво-

дяться до визначення оптимальної структури інвестицій (пріоритетів для інвестування).

Література

1. Довгань Л.Є. Стратегічне управління: Навчальний посібник / Довгань Л.Є., Каракай Ю.В., Артеменко Л.П. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 440 с.
2. Кіндрацька Г.І. Стратегічний менеджмент: навч. посібник / Кіндрацька Г.І. – 2-ге вид., перероб. і доповн. – К.: Знання, 2010. – 406 с.
3. Ревуцька Н.В. Ключові аспекти процесу розробки бізнес-моделі компанії // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – Вип. 6 / Ревуцька Н.В. – Тернопіль: 2003. – 274 с.
4. Саєнко М.Г. Стратегія підприємства: [підручник] / Саєнко М.Г. – Тернопіль: Економічна думка. – 2006. – 390 с.
5. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: навч. посібник / З.Є. Шершньова, С.В. Оборська. – К.: КНЕУ, 2004. – 384 с.

О.А. СТАРОВОЙТЕНКО,
к.т.н., професор, МФПА

Етнокультурний туризм

Пропонується нова класифікація видів етнокультурного туризму по підставах базових категорій естетики.

Предлагается новая классификация видов этнокультурного туризма по основаниям базовых категорий эстетики.

New classification of ethno-cultural tourism types based on essential aesthetic categories is offered.

Постановка проблеми. Етнокультурний туризм є складовою частиною культури як цілісної системи. Типологія елементів культури досить складне завдання, проте розділ культури, що вивчає їх різноманіття в системі визначених культурних універсалій, спрямованих на задоволення побутових і ціннісних потреб людини, властивих існуючим етносам, дозволяє з позиції туризму диференціювати етнокультуру як частину культури в цілому.

Ця частина культури, яка існує на конкретній території, в термінах спільної мови, антропологічних ознак, розвиває художню, колективну, творчу діяльність народу. Культура відбиває життя народу, його переконання, ідеали у створеній їм поезії (віддання, пісні, казки, епос), музиці (пісні, інструментальні награвання і п'єси), театрі (драми, сатиричні п'єси, театр ляльок), танці, архітектурі, образотворчому і декоративно-прикладному мистецтві. Таким чином, культура формує самостійний пласт етнокультурних стосунків, який ми далі з позиції туризму маємо право розглядати як сферу діяльності етнокультурного туризму.

Сфера діяльності етнокультурного туризму безпосередньо пов'язана з поняттям «етнос», під яким розуміється стійка сукупність людей, що «історично склалася: плем'я,

народність, народ. Обов'язкові умови виникнення етносу – спільність території і мови.

Характерні риси етносу:

- 1) самоназва (етнонім), який може сходити до найменування території (топонім);
- 2) територіальна цілісність, як умова формування етносу;
- 3) расових (антропологічних) ознаки;
- 4) особливості культури (знаряддя праці, житла, одяг, їжа, мова, народне мистецтво).

Кожен етнос утворює культурну цілісність, що припускає включення в етнічну самосвідомість уявлень про спільність походження усіх членів етносу, тобто про спільну історичну практику їх предків» [1, 2].

Класифікацію видів етнокультурного туризму вважаємо за доцільне розробляти тільки для тих пластів етнокультурних стосунків, які формуються на рівнях «плем'я, народність, народ», оскільки саме на цих рівнях формується система культурних універсалій, яка визначає безпосередній світ етносів.

Культурні універсалії, нації, що формують культуру, є основою для формування національної культури, що включає етнокультуру.

Національна культура, в свою чергу, виступає проміжною формою глобальної культури світу. Відмінність національної культури від етнокультури, на нашу думку, полягає в тому, що національна культура має загальні риси для усіх народностей і народів, що формують націю. Причому ці риси формують спільність в усіх сферах культури на конкретній території в умовах спільної мови і єдиної моделі економічного життя.

Культуру етносів, народів, що поклала початок формуванню національної культури і що стала національною, як така,

що зробила, у свою чергу, безпосередній вплив на формування світової культури людства, визнаній ЮНЕСКО світовою спадщиною, далі розглядатимемо як частина початкової інформаційної бази формування інших видів туризму, зокрема: культурно-релігійного; естетично-орієнтованого; особово орієнтованого, пізнавального; туризму глобальної культури; ностальгічного.

Етнокультури різних країн і народів є першоосновою світової культури. Розвиваючись в конкретному середовищі племен, народів і націй, етнокультура, на певному етапі розвитку світової цивілізації, стала надбанням усього людства і сформувала той пласт культури, який шляхом інтеграції і накопичення культурного надбання переступив межі етносів і сформував світову культуру. Тому виділення етнокультури як частини культури в цілому є виправданим і для культури і для розробки системи класифікації в етнокультурному туризмі. Розвиток туризму є формою прояву культури, причому рівень розвитку етнокультурного туризму є одним з показників розвитку внутрішнього туризму.

Введемо наступне визначення. Під етнокультурним туризмом розуміється процес безпосереднього ознайомлення окремих індивідуумів або груп індивідуумів різних рас, народів, націй з досягненнями етнічної культури безпосередньо як в місцях її розвитку, так і за межами цих місць, з метою вивчення і збереження культурної спадщини етносів, що населяють світовий простір, перенесенням цієї спадщини у свій інтелектуальний простір.

Рішення проблем управління розвитком етнокультурним туризмом залежить від чіткого представлення видів туризму, що розвиваються в цій області, що, в свою чергу, визначається системою класифікації етнокультурного туризму.

Розробку класифікації видів етнокультурного туризму представляється доцільним здійснити з позиції таких положень:

1. Використання загальних принципів класифікації видів туризму як початкового класифікаційного принципу, що забезпечує включення етнокультурного туризму в систему міжнародної класифікації видів туризму. Загальні принципи класифікації видів туризму, розглянуті в роботах [3, 4], формують початковий понятійний апарат для подальшої класифікації цього виду туризму, представленого в агрегованій формі.

2. Формування процесів класифікації видів етнокультурного туризму в процесі розчленовування культури на її складові.

3. Використання внутрішньої ієрархії культурних цінностей у сфері етнокультури (культури) як бази для розподілу підвидів етнокультурного туризму в просторовому аспекті у рамках розчленованої культури по сферах.

4. Виділення усередині складових сфер культури і культури в цілому рис, як загальних усім культурам світу, так і відмінних для тих або інших етносів, народів, націй, і так далі.

5. Використання, як початкова база одного з етапів класифікації етнокультурного туризму, даних про основні сім'ї і групи мов, що формують єдність мовної і етнічної приналежності, і що дозволяє класифікувати етноси за мовним принципом.

Вказані положення мають наступні обґрунтування в цьому теоретичному просторі:

1. Загальні принципи класифікації видів туризму засновані на представленні його таким ланцюгом операцій туристського процесу: «потреба – інтерес – мотив – ресурс – транспортування – проживання – живлення – міра задоволення» [4]. Цей же принцип має місце і для будь-якого підвиду етнокультурного туризму, який необхідно розглядати як самостійний вид.

2. Як і в інших роботах автора, ми розглядаємо розчленовування культури на складові її сфери, в тому числі на предметну, духовну, знаково-образотворчу, взаємодії і взаємин людей і інституціональну сферу.

3. Ієрархія культурних цінностей у сфері етнокультури, запропонована в роботі [1], представляється, на думку автора, науково обґрунтованою і дозволяє використовувати цю класифікацію цінностей для класифікації підвидів етнокультурного туризму у відповідних сферах. Суть цієї класифікації культурних цінностей, як результат досвіду культурної діяльності багатьох народів, у вказаній роботі представлена таким чином:

- сфера життєвих (вітальних) цінностей і благ (житло, живлення, одяг, гігієна, комфорт і так далі);
- окремі духовні цінності (наука, мистецтво, принципи управління економікою, політикою і т.д.);
- моральні цінності і передусім визнання цінності особи як невід'ємного (невідчуженої гідності людини);
- дотримання прав людини.

У свою чергу, сферу моральних цінностей можна представити як:

- пошана до життя (благоговіння перед життям, по вираженню А. Швейцера) і до смерті (особиста відповідальність за життя перед фактом смерті, яку ніхто з людини зняти не може);
- любов до істини (щирість, працьовитість і мужність в прагненні до неї);
- любов (вірність, порядність, безкорисливість, пошана особи в іншій людині, пошана свободи в іншій людині).

4. Виділення усередині складових сфер культури і культури в цілому рис, які доцільно покласти в основу класифікації етнокультурного туризму розглянемо в контексті наступних теоретичних міркувань.

По-перше, для подальшої класифікації, слід скористатися певними принципами групової систематизації в області класифікації елементів світової культури на сфери, які вказані вище, а по-друге, розглядати туризм як прояв певних гуманітарних потреб людини в контексті культури як цілісного утворення.

Культура, як інтегроване поняття, формується в просторі таких понять, як «етнос, народ, нація, людство». Вона охоплює всі сфери матеріального і духовного буття. Більше того, окремі сфери матеріального і духовного буття в їх якісній, а іноді й кількісній інтерпретації, є надбанням усіх народів. Ці сфери матеріального і духовного буття об'єднуються єдиним поняттям «Культурні універсали».

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Культурні універсалії включають норми, цінності, правила, традиції і властивості, які властиві усім народам, незалежно від географічного місця, історичного часу і соціального пристрою суспільства [1, 2]. Особливістю прояву цього категоріального апарату культурних універсалій є те, що вони мають свою специфіку і дозволяють себе диференціювати на рівні загальнолюдському, національному, народному, етнічному. Причому універсалії більш високого рівня обов'язково повинні включатися в універсалії нижчого рівня, оскільки цей процес властивий загальнолюдським принципам розвитку цивілізації.

Перелік окремих норм, цінностей, правил, традицій, властивостей включає [1, 2, 5, 6]:

– норми загальнолюдські – зріле інтелектуальне відношення до життя, діяльно-продуктивне відношення до життя, професійне відношення до життя, соціальне активне відношення до життя, моральне відношення до життя, естетичне відношення до життя; зріле відношення до себе;

– норми національні включають: норми загальнолюдські, у тому випадку, якщо норми національні, через архаїчну і замкнутості того чи іншого етносу, не переважають над нормами загальнолюдськими, а сприяють формуванню системи соціальних стосунків, міжособових стосунків, норми діяльності різних, у тому числі політичних, інститутів, просування в громадському житті, безпеки людей, країни і тому подібне;

– норми етносу/народу включають: норми побуту і проживання, формування сім'ї, шлюбу, збереження культурної спадщини етносів;

– загальнолюдські цінності включають: принцип гуманізму, абсолютний пріоритет цінності людського життя, право людини на самобутнє існування і вільний розвиток, пріоритет особистого над громадським, свободу, шанування старших, власності, любов до дітей, турбота про близьких, патріотизм, працьовитість, чесність, порядність;

– національні цінності включають (окрім вищезгаданих): моральні і естетичні ідеали конкретної нації, норми і зразки поведінки, мови, діалекти, говори, національні традиції і звичаї, твори культури і мистецтва, результати і методи наукових досліджень культурної діяльності, що мають історико-культурну значущість, будівлі, споруди, предмети і технології в історико-культурному відношенні;

– цінності конкретного народу і/або етносу включають (окрім вищезгаданих): територію і об'єкти, що створює комфортні умови життєдіяльності, життєві цінності і блага цього народу, етносу, їх моральні цінності, діалекти, говори, звичаї та ін.

У цю сферу включаються різні культурні і релігійні обряди і так далі;

– правила включають такі елементи культури, які сприяють захисту природних прав людини при взаєминах особи з суспільством; забезпеченню нормального функціонування економіки, усьому громадському і особистому життю шляхом підтримки порядку, дотримання норм поведінки і діяльності за допомогою законів, інституту права;

– традиції включають такі елементи культури і побуту, які є бажаними, з точки зору дотримання устоїв і звичаїв конкретного топоса; як правило, вони торкаються взаємодії людей в сім'ї, в суспільстві, один з одним в різні періоди становлення і розвитку особистості;

– властивості включають критерії морального і соціального розвитку конкретної спільності, сприяючи стабільному розвитку цього соціуму з позиції підтримки на належному рівні існуючих норм, цінностей, правил, традицій.

5. Детальна класифікація етнокультурного туризму має бути проведена на підставі даних про сім'ї і групи мов, що формують єдність мовної і етнічної приналежності, і що дозволяє класифікувати етноси за мовним принципом.

Описані Дж. Мердоком культурні універсалії у сфері етнокультури є загальний підхід до подальшої класифікації видів туризму, вони формують початкову інформаційну базу для підвидів етнокультурного туризму в просторовому аспекті. Подальший розвиток цих ідей, наприклад у сфері мистецтва, було зроблено в книзі А. Монро, який, обґрунтував багато форм мистецтва у сфері етнокультури. Ми розділяємо ці положення. Використовуючи ці дані спільно з доповненнями, зробленими іншими дослідниками [1, 2, 6–8], вважаємо за доцільне, з позиції туристського інтересу, одночасно з виділенням відповідних культурних універсалій, визначити відповідні підвиди етнокультурного туризму*.

1. Предметна сфера

Це сфера людської діяльності і результати цієї діяльності – сукупність матеріальних благ, створених людьми. Ця сфера обкреслюється культурними універсаліями, що визначають:

1) культуру праці і матеріального виробництва (знаряддя праці, технологічні процеси, способи обробки землі і вирощування продуктів харчування);

2) культуру побуту;

3) культуру топоса, тобто місця проживання (житла, будинки, села, міста);

4) культуру відношення до власного тіла і так далі;

5) культуру приготування їжі.

Ця область включає величезну кількість функцій, які можуть бути розцінені як прикладні і практичні. Монро в цій класифікації використовує слово «мистецтво», визначаючи їх так, тому що прагне підкреслити особливий – естетичний аспект, їх візуальну уяву, а не тільки лише утилітарний сенс. Ми розглядаємо їх як у плані прикладного, функціонального аспекту, так і з позиції їх естетичної цінності.

Види етнокультурного туризму, які можуть мати місце у вказаній сфері або формуватися в інших сферах, розглядатимемо по критеріях споглядання (спостереження), вивчення, участі. Ці види класифіковані відносно сфери виробництва предметів, супроводжуваних людським існуванням включають (далі застосовується наскрізна нумерація):

1.1. Етнокультурний туризм в області прикладного декоративного мистецтва, орієнтований на створення світу речей на основі природного і штучного матеріалів і способів їх обробки,

включає ознайомлення, вивчення, безпосередня участь у виготовленні з метою навчання з творами, в тому числі:

1.1.1) з використанням твердих, неживих матеріалів і м'яких матеріалів, які зміцнюються із застосуванням наступних способів обробки: вирізування, формування, кування і тому подібне, декоративна кам'яна кладка, у тому числі: нескulptурна кераміка, глиняний посуд, фарфор; декоративна цегляна кладка; штукатурка; скляний посуд; емаль; робота з кісткою (нескульптурна); з коштовними каменями, із золотом і сріблом, з бронзою (нескульптурна), з пластмасою; мистецтво огранювання (нескульптурне); декоративні вироби із сталі і заліза; різьблення по дереву (нескульптурна);

1.1.2) з використанням м'яких, гнучких матеріалів для вигинання, в'язання, ткацтва, пошиву і тому подібне, у тому числі: плетіння; текстильні роботи; ткацтво килимів, гобеленів; створення шнурів; в'язання (в тому числі – крючком); вишивання, аплікація, рукоділля; створення упаковки; роботи з папером; обробка шкіри; бисероплетіння; обробка хутра.

1.2. Етнокультурний туризм в області прикладного декоративного мистецтва, орієнтований на використання рослин і відповідних природних об'єктів (земля, вода, камені і тому подібне), включає ознайомлення, вивчення, безпосередню участь в культивуванні, вирощенні і формуванні груп рослин або природних об'єктів і їх поєднань для досягнення як естетичного, так і утилітарного ефекту.

1.3. Етнокультурний туризм в області прикладного мистецтва, орієнтований на використання тварин, у тому числі: розведення тварин з акцентом на естетичні властивості: форму, колір, рух – наприклад: коні, собаки, кішки, риби, птахи (іноді естетично важливим стає їх спів), у тому числі: для їзди, роботи і тому подібне, але якщо враховується тільки їх прагматичне використання, ми не можемо говорити про приналежність цих практик до «мистецтва», включає ознайомлення, вивчення, безпосередню участь у використанні.

1.4. Етнокультурний туризм в області споглядання і вивчення форм прикладного мистецтва за способом обробки і технікою у тому числі: рукотворні ремесла; машинні ремесла, механізовані галузі промисловості; частково механізовані, комбінації ручної і машинної праці; методи великомасштабного, масового виробництва (наприклад, спеціалізована робота і складальна лінія, або вручну або машина).

1.5. Етнокультурний туризм в області прикладного мистецтва, по особливостях художнього продукту: формам створення і функціям, у тому числі: мистецтво створення одягу; дизайн і виробництво предметів одягу і аксесуарів для особистого гардеробу, а також для ляльок, маріонеток і тому подібне для звичайної шкарпетки або для театру, танців, ритуалів, церемоній і інших спеціальних випадків, у тому числі: крій і пошиття сукні; головні убори, капелюхи; виготовлення взуття, рукавичок; нижньої білизни, корсетів і ін.; виготовлення аксесуарів; масок; предмети для війни і полювання, у тому числі: зброя; броня, шоломи і тому подібне (для людини,

кона, слона і тому подібне); включає ознайомлення, вивчення, безпосередня участь у виготовленні з метою навчання.

Етнокультурний туризм у сфері мистецтва створення одягу, в свою чергу, торкається видів туризму, орієнтованих, наприклад, на вивчення наступних видів одягу:

1.5. 1. Селянський одяг.

1.5.2. Недільний одяг.

1.5.3. Святковий одяг.

1.5.4. Чоловічі костюми.

1.5.5. Жіночі костюми.

1.5.6. Дитячі костюми.

1.5.7. Національні народні костюми і так далі.

1.6. Етнокультурний туризм в області прикладного декоративного мистецтва, орієнтований на створення світу речей, у тому числі: мистецтво створення інструментів, посуду, меблів, устаткування для будинку, роботи, школи, церкви, відпочинку, в тому числі: інструменти і машини для повсякденного використання; інструменти для виготовлення посуду, у тому числі, блюд, столових приладів, засобів сервіровки столу і тому подібне; меблі і кріплення; великі прилади, рухливі і нерухомі; килими, лінолеум, і інші покриття підлоги; драпіровки, оббивки і інші декоративні тканини, пристосовані до використання в кімнатах, транспортних засобах, і так далі; шпалери і інші стінні покриття; книжкове виробництво, включаючи зборку і зшивання сторінок, закріплення, і так далі; виготовлення іграшок, ляльок, ігор; звичайні продукти повсякденного споживання, зроблені з увагою до візуальних і іншим естетичним якостям: мило, паперові носові хустки і серветки, і так далі; дизайн і декоративне мистецтво; композиція кімнати; мистецтво планування і розставляння меблів і інших об'єктів в кімнаті або групі кімнат з метою досягнення зручності і привабливого виду, комфорту, і тому подібне; вибір і організація предметів меблів в просторі; кріплення, прилади, стінні покриття, лампи, картини, посуд, кімнатні рослини, і так далі; вибір тканин, кольорів, і так далі; наочні, декоративні і освітні матеріали: в музеях, школах, бібліотеках, і так далі; комерційні зразки: для планування виробництва, реклами, і так далі в магазинах, вітринах, на виставках; з відповідними фонами, освітленням; іноді з наявністю звукових ефектів; засоби оформлення сценічного простору: декорації кімнат, вуличних просторів; побудовані, художньо оброблені, такі, що підсвічуються і підготовлені для драматичних представлень; діорами, маломасштабні репрезентації інтер'єрів кімнат і будинків, побудовані в тривимірному просторі; мистецтво архітектури, будівництва, інженерії; цивільна і військова архітектура (замки, форти і фортифікаційні споруди); релігійна архітектура: дизайн і будівництво церков, пагод, ступ, баптистських храмів, монастирів і тому подібне; вівтарі, пюпітри і інші спеціалізовані предмети меблів; світська архітектура: житлові будинки, палаци, готелі, апартаменти, театри, офісні будови, школи, вокзали, лабораторії, лікарні, фабрики, магазини і тому подібне; інші типи будов, що поєднують в собі архітектуру і інженерію: мости, греблі,

шосе, гавані, акведуки, ліхтарі, аеропорти, парки розваг і тому подібне; мистецтво садівництва і ландшафтного дизайну; культивування і організація в просторі рослин і інших природних об'єктів, таких як скелі, камені, а також з необхідними доповненнями у вигляді маленьких будівель, статуй, підсвічування і тому подібне; архітектура ландшафтного дизайну: мистецтво організації рослин і інших об'єктів в певному районі, можливо – із зміною рівня землі, меліорації, іригації і тому подібне з метою створення естетично значущого візуального ефекту з різних точок огляду; водний дизайн: фонтани, каскади, басейни, зазвичай у поєднанні з архітектурою і садами; садівництво: як мистецтво – оформлення, посадка і догляд за кольорами і іншими рослинами; мистецтво фігурного оформлення кущів і рослин; оформлення кольорів: букети і тому подібне; висячі сади; дизайн житлових просторів: архітектурне і інше планування міста і регіону; мистецтво планування і організації населених просторів з метою забезпечення соціального і виробничого життя, особливо відносно здоров'я, безпеки, комфорту, освітніх і культурних переваг, роботи транспорту, відпочинку і подорожей, сімейних і сусідських стосунків; планування міста, урбанізм, концептуалізація житлового простору як мегаполісу, невеликого міста, села і тому подібне; регіональне планування і оформлення, геоархітектура; планування житлових просторів і довкілля в масштабі великих просторів, які можуть включати безліч міст або сіл з прилеглими фермами, парками або пустинними землями, парками, магістралями, мостами і тому подібне; транспортний дизайн: внутрішнє і зовнішнє оформлення відносно комфорту, безпеки, швидкості, і тому подібне; наземний транспорт; сідла, ремені і інші пристосування для переміщення за допомогою тварин; рикші, вози (що приводяться в дію людськими силами); сани, транспортні засоби без коліс, що приводяться в рух тваринами або людьми; колісниці; вагони, вози, фургони (людина або тварини); трьох- і двоколісні велосипеди, мотоцикли; водний транспорт: каное, веслові човни, гондоли, галери і тому подібне, включає ознайомлення, вивчення, безпосередня участь у виготовленні з метою навчання.

1.7. Етнокультурний туризм в області прикладного мистецтва, орієнтований на приготування їжі з особливою увагою до естетичного аспекту, включає ознайомлення, вивчення, безпосередня участь у виготовленні з метою навчання.

2. Духовна сфера, що визначає підмножину видів етнокультурного туризму у вказаній області, досить велика. Ця сфера обкреслюється культурними універсальними, що визначають такі окремі культурні цінності, як наука, мистецтво, соціальні аспекти діяльності особи і суспільства, устої і звичаї приватного життя, і т.д.

Як частина видів етнокультурного туризму духовна сфера, на нашу думку, включає:

2.1. Етнокультурний туризм, орієнтований на вивчення устоїв і звичаїв приватного життя, у тому числі: обряди, пов'язані з етапами життєвого шляху, народження дітей,

хрестини, хрещення, обрізання, період статевого дозрівання, статевая зрілість, повноліття, шлюб.

2.2. Етнокультурний туризм, орієнтований на вивчення устоїв і звичаїв у сфері сімейних і споріднених стосунків, у тому числі: сімейна етика, споріднені стосунки, патріархат, матріархат, нащадки, сімейна ієрархія.

2.3. Етнокультурний туризм, орієнтований на вивчення устоїв і звичаїв приватного життя, у тому числі: дружба, гостинність, ворожнеча.

Через прийняту нами ранню класифікацію видів туризму ця група видів етнокультурного туризму нерозривно пов'язана з естетично орієнтованим, особово орієнтованим, пізнавальним, глобальної культури і ностальгічним видами туризму.

Духовна сфера включає окремі матеріальні і всі нематеріальні цінності в галузі науки і духовної творчості, які створені людством, так і ті, які будуть створені, представлені на усіх доступних людству носіях інформації, як глиняні таблички, папірус, папір, тканина, настінні і наскальні розписи, магнітні і електронні носії і так далі.

Для вичленення видів етнокультурного туризму представляється виправданим проаналізувати пряму форму прояву етнічних стосунків в кожному народі, народності, етносі, і у рамках кожного з вказаних видів визначити ту частину, яка має відношення до духовної сфери етнокультурного туризму.

Нематеріальні цінності в галузі науки і духовної творчості, що проявляються у сфері етнокультурного туризму, ми надалі зв'язуватимемо передусім з такими видами туризму, як естетично орієнтований і пізнавальний.

3. Знаково-образотворча сфера

Ця сфера обкреслюється культурними універсальними, які включають мовні, знакові, символічні, образотворчі просторовою і площинною форм представлення витвору мистецтва, засоби аудіовізуального представлення інформації, що стосуються різних видів і форм етнокультури, представленою в художніх виробках, образотворчому мистецтві, фольклорі, літературі (поезія, віддання, пісні, казки, епос), музиці, (пісні, інструментальні награвання і п'єси), танці, театральній діяльності, (драми, сатиричні п'єси, театр ляльок), пантомімах, архітектурі.

Класифікацію частини видів етнокультурного туризму в знаково-образотворчій сфері ми пропонуємо розглядати в контексті класифікації їх на етнокультурний, естетично-орієнтований і пізнавальний види туризму. Як частина етнокультурного туризму в цілому, вважаємо за доцільне включити в цей розділ туризму такі підвиди (застосовується безперервна послідовна нумерація, залежна від класифікації сфер культури):

3.1. Вивчення образотворчого народного мистецтва в області скульптури.

3.2. Вивчення образотворчого народного мистецтва в області малювання.

3.3. Вивчення образотворчого народного мистецтва в області графіки.

3.4. Вивчення декоративно–прикладного мистецтва. Етнокультурний туризм у цій окремій сфері, що іменується як народно–художні промисли, є місцевими галузями народного декоративно–прикладного мистецтва, майстри яких спеціалізуються на тих або інших художніх виробках. Наприклад, у Російській Федерації розвинені такі види промислів:

- палехські розписи;
- мстерські розписи;
- федоскінські розписи по пап'є–маше;
- хохломська розпис по дереву;
- гжельська кераміка;
- великоустюжський промисел чорніння по сріблу;
- холмогорська різьблення по кістці;
- богородська різьблена дерев'яна іграшка;
- димковська іграшка;
- кубачинські вироби з металу;
- вологодське плетіння мережив;
- мстерські і новгородські вишивки;

3.5. Присутність на концертах колективів музичної самодіяльності.

3.6. Присутність на концертах колективів вокальної самодіяльності.

3.7. Присутність на концертах колективів хорової самодіяльності.

3.8. Присутність на концертах колективів музичної самодіяльності.

3.9. Присутність на концертах вокальних ансамблів.

3.10. Присутність на концертах самодіяльних вокально–інструментальних ансамблів.

3.11. Присутність на концертах самодіяльного сольного співу.

3.12. Присутність на концертах самодіяльних оркестрів.

3.13. Присутність на концертах оркестрів народних інструментів.

3.14. Присутність на концертах народних духових оркестрів.

3.15. Присутність на концертах народних симфонічних оркестрів.

3.16. Присутність на спектаклях народних драматичних театрів.

3.17. Присутність на спектаклях народних музичних театрів.

3.18. Присутність на спектаклях народних театрів пантоміми і тіней.

3.19. Присутність на спектаклях народних театрів ляльок.

3.20. Присутність на спектаклях народних театрів для дітей.

3.21. Присутність на спектаклях хореографічної самодіяльності.

3.22. Присутність на представленнях народних і характерних танців.

3.23. Присутність на виставах народного цирку.

3.24. Присутність на представленнях народної естради.

3.25. Присутність на виступах театрів поезії.

3.26. Присутність на самодіяльних фотовиставах.

3.27. Присутність на виступах фольклорних колективів.

3.28. Присутність на виставках народної технічної творчості.

3.29. Присутність на святах, що театралізуються, і масових заходах.

3.30. Присутність на національних святах і різних обрядах.

3.31. Відвідування парків культури і відпочинку, заповідних місць.

3.32. Присутність на фестивалях народної творчості.

3.33. Етнокультурний туризм, орієнтований на вивчення фольклору і участь в подіях пов'язаних з народними повір'ями, звичаями, святами, забобонами, у тому числі:

- ознайомлення з розповідями казками, сагами, легендами, народним гумором, прислів'ями і поговірками, крилатими словами, дотепами;

- ознайомлення з повір'ями і звичаями, пов'язаними з вогнем, з певними місцями, визначеними порами року і святами, будинком і подвір'ям.

3.34. Етнокультурний туризм, орієнтований на вивчення фольклору і участь в подіях пов'язаних з народними піснями, у тому числі: пісні про батьківщину, вітчизну, про природу, пори року, про будинок, сім'ю, дружбу, любов, дитячі і колискові пісні, прощальні пісні, пісні про компанійство, танці, мандри, спорт, командні, святкові, застільні, танцювальні, мандрівників і туристів, спортивні, робочі, солдатські, студентські, гірницькі, мисливські, жартівливі, забавні, вуличні, розповідні, історичні, духовні народні, пісні релігійного змісту.

4. Сфера взаємодії і взаємин людей

Сфера взаємодії і взаємин людей включає різні естетичні, етичні, моральні культурні, спортивні, оздоровчі і інші форми взаємодії і взаємин людей як усередині країни, так і за її межами. Як правило, ця частина етнокультури торкається особово–орієнтованих аспектів поведінки індивідуумів, що становлять той або інший пласт соціуму в будь–якій країні.

Культура в цілому надає людям можливість усвідомити себе як особу і утямити прийнятні моделі поведінки в суспільстві. Найважливішими світоглядними і поведінковими аспектами, що формуються під впливом культури, є її прояви:

- у вигляді внутрішньої спонтанної форми, сконцентрованої у духовному світі людини;

- у вигляді інформаційної системи, що забезпечує зберігання, створення і передачу знань для адекватного сприйняття навколишнього світу;

- у вигляді детермінованої функціональної форми, тобто форми поведінки людей в суспільстві, що забезпечує безпосереднє людське спілкування, що постійно розвивається.

Програми діяльності, поведінка і спілкування, що склалися в історичному розвитку тієї чи іншої культури, стали нормою людського спілкування і поведінки, можуть бути проінтерпретовані за допомогою певних видів туризму, які доцільно розглядати в розділі етнокультурного і естетично орієнтованого туризму. Одним із головних завдань цих видів туризму має бути вивчення моральності в житті різних народів, вивчення достоїнств людини і форм її прояву, початкових підстав загальнолюдської моралі і так далі.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Нижче розглядаються сфери взаємодії і взаємин людей, які ми вважаємо за доцільне віднести до етнокультурного туризму. Інші елементи сфери взаємодії і взаємин людей ми розглядаємо далі в розділі особово орієнтованого туризму.

Етнокультурний туризм у сфері взаємодії і взаємин людей включає:

4.1. Етнокультурний туризм у сфері громадського життя вищого суспільства, життя народу, повсякденного життя, придворного життя, життя вулиці, у тому числі:

4.1.1. Етнокультурний туризм, орієнтований на вивчення організації бенкетів, банкетів, званих обідів.

4.1.2. Етнокультурний туризм, орієнтований на споглядання і участь в організації національних свят, народних свят, народних розваг, циркових представлень, карнавалів, маскарадів, зимових свят, дням присвяченим рослинам, посадці дерев і т.д.

4.1.3. Етнокультурний туризм, орієнтований на споглядання і участь в іграх, хороводах, танцях, балах.

4.1.4. Етнокультурний туризм, орієнтований на відвідування офіційних (публічних) церемоній, як те: коронацій, вступу в посаду глав держав, церемоній відкриття, публічних представлень, піротехнічних представлень, феєрверків.

4.1.5. Етнокультурний туризм, орієнтований на споглядання процесів, включаючи факельні ходи, карнавальні гуляння, паради.

4.1.6. Етнокультурний туризм, орієнтований на споглядання ярмарків, ярмаркових гулянь.

4.1.7. Етнокультурний туризм, орієнтований на споглядання і участь в прояві офіційної гостинності, міжнародних громадських відносин, як: вивчення стосунків між організаціями, наприклад, суспільство франко-нідерландської дружби, шанування шанованих осіб, морське хрещення, шанування знатних осіб, народне правосуддя та ін.

5. Інституціональна сфера

Інституціональна сфера включає в себе усю культурну інфраструктуру, призначену для створення умов збереження, експонування, трансляції і відтворення культурних цінностей, розвитку культурного життя і творчості (музеї, бібліотеки, архіви, культурні центри, виставкові зали, майстерні, системи управління і економічного забезпечення культурного життя).

Етнокультурний туризм інституціональної сфери включає:

5.1. Відвідування художніх виставок, що стосуються демонстрації художніх творів, у тому числі виставки: місцеві, стаціонарні, пересувні, міські, періодичні, щорічні, «весняні», роботи учнів (по виду учасників), дипломників, художніх училищ, інститутів, групові, персональні, живопис (по окремих видах мистецтва), графіка, декоративно-прикладного ми-

стецтва, театрального мистецтва, історичні (по жанрах), побутові, портретні, пейзажні живописи.

5.2. Відвідування музеїв, що демонструють досягнення традиційних і народних культур, у тому числі музеїв:

5.2.1. Історії міста – з метою вивчення історичної спадщини.

5.2.2. Етнографічних – з метою вивчення культурної спадщини.

5.2.3. Декоративно-прикладного мистецтва – з метою вивчення культурної спадщини.

5.2.4. Краєзнавчих – з метою вивчення культурної спадщини.

5.2.5. Народного мистецтва – з метою вивчення культурної спадщини.

5.2.6. Художніх промислів – з метою вивчення культурної спадщини.

5.3. Відвідування бібліотек, що зберігають літературні джерела розкриваючу історію і зміст традиційних і народних культур

5.4. Відвідування архівів, що зберігають першоджерела по становленню конкретних етносоціальних груп.

Висновки

1. Класифікація видів етнокультурного туризму має формуватися у рамках концепції класифікації культури як цілісного утворення.

2. До етнокультурного туризму слід відносити тільки ті пласти етнокультури, які формуються на рівнях плем'я, народність, народ.

Література

1. Кононенко Б.И. Великий тлумачний словник по культурології. – М.: ТОВ «Видавництво «Віче 2000», ТОВ «Видавництво «АСТ», 2003. – 512 с.

2. Енциклопедичний словник по культурології п/р. Радугина. – М.: Центр. 1997.

3. Старовойтенко О.А. Принципи систематизації видів туризму // Економіка України, Київ, №5, 2002. – С. 44–48.

4. Старовойтенко О.А. Класифікація видів туризму за підставами «потреба – інтерес – мотив» // Вісник університету. – М.: ГУУ. – 2008. – №5(15). – С. 117–123.

5. Батенина В.А. та ін. Галузевий рубрикатор по культурі і мистецтву. – М. 1983. – 192 с.

6. Мердок Дж. П. Соціальна структура / Пер з англійського А.В. Коротаева. М. О. Г. І. – 2003. – 608 с.

7. Munro Thomas. Evolution in the Arts and others theories of culture history. The Cleveland Museum of Art. 1963. – 561 p.

8. УДК. Універсальна десяткова класифікація. Том II / З. Філософія. Релігія. Громадські науки / Гол. ред. Арский Ю.М., ВИНИТИ РАН. – М., 2002. – 323 с.